УДК 811.111:60
https://doi.org/10.31548/philolog2021.03.085

ГНОСЕОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ ОЗНАКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕПІЗООТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

В. А. ЛАШКУЛ, кандидат педагогічних наук, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lash58095@gmail.com
https://orcid.org/*0000-0002-3709-3306*

Анотація. *Стаття присвячена вивченню особливостей категорії ознаки в англійській епізоотологічній термінології. У концептуальному і мовному аспектах категорія ознаки в епізоотології – одна з найскладніших гносеологічних категорій. Це пояснюється різноманітністю концептів ветеринарної науки, численністю форм прояву патологічних процесів, еволюцією медичних знань, що відбивається в семантиці термінів, і відносною суб'єктивністю людського мислення, здатного створювати визначення наукових концептів на основі різних аналогій і особистих асоціацій. Найбільш яскраво категорія ознаки в епізоотологічній термінології представлена в зоонозах, узагальнених назвах природно-осередкових інфекцій, тобто таких інфекційних хвороб, що звичайно поширені у тварин, але здатні іноді передаватися від тварин до людини. В епізоотології категорія ознаки має прагматичну значущість, що пояснюється необхідністю точної вказівки на конкретні ознаки патологічних процесів. У досліджуваній термінології знаходять своє відображення низка універсальних категоріальних ознак: часові, просторові, колірні, каузальні, кількісні й т. д. Домінуючими серед англомовних термінів виявилися зоонози, що мають часову категоріальну ознаку, яка вказує на специфіку протікання зоонозної хвороби, її тривалість, характер, вікові особливості тощо. Друга з категоріальних ознак, яка часто представлена термінами-зоонозами, – колірна, яка відіграє важливу роль при встановленні діагнозу, стадії захворювання і ступеня його поширення. Каузальна категоріальна ознака, за якою структуруються англомовні терміни-зоонози, вказує на причинно-наслідкові відносини. Поширеними є терміни, в яких назви зоонозних хвороб містять вказівку на патогенні мікроби і віруси, що спричинили інфекційну хворобу. Просторова категоріальна ознака, яка репрезентується термінами-зоонозами, часто представлена термінами-топонімами. Менш поширена категоріальна ознака, яка репрезентується термінами-зоонозами, – кількісна. Досліджувана категорія ознаки знаходить широке застосування в епізоотологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, що використовуються для класифікації понять, які висловлюються термінами-зоонозами.*

Ключові слова*: епізоотологічна термінологія, зоонози, категорія ознаки.*

Актуальність дослідження. Наукові поняття, що репрезентуються в мові, об'єднуються дослідниками в категорії на підставі загальних і розпізнавальних ознак, що обумовлено наявністю в кожної терміносистеми типів понять, за якими розподіляється основний корпус термінологічної лексики, що належить до певної галузі наукового знання. Різні наукові дисципліни мають свій власний набір категорій, заснованих на буттєвих (онтологічних) категоріях як найбільш абстрактних величинах, які є невід'ємними характеристиками дійсності й відображають її найбільш загальні властивості та зв'язку.

Концептуальна сфера епізоотології як ветеринарної науки характеризується такими гносеологічними категоріями, як категорії процесу і стану, дії, об'єкта, ознаки, простору, часу. Однією з основних категорій для термінології всіх наукових галузей є категорія ознаки. У концептуальному і мовному аспектах категорія ознаки в епізоотології – одна з найскладніших гносеологічних категорій. Це пояснюється різноманітністю концептів ветеринарної науки, численністю форм прояву патологічних процесів, еволюцією медичних знань, що відбивається в семантиці термінів, і відносною суб'єктивністю людського мислення, здатного створювати визначення наукових концептів на основі різних аналогій і особистих асоціацій [1, с. 23].

Однак, вивчення та опис терміноутворювальних одиниць і способів, що служать для реалізації категоріального значення ознаки в епізоотологічній термінології, ще не було предметом окремого вивчення, тому містить багато невирішених питань і обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню мови ветеринарної медицини присвячено багато наукових праць І. Вакулик [2], Ю. Рожкова [5, 6, 7], О. Сиротіної [8], Т. Череповської та О. Бінкевич [9], Л. Ягенич [10], С. Яковлєвої [11].

© В. А. Лашкул

Незважаючи на велику кількість наукових студій, присвячених ветеринарній термінології, у вітчизняній та зарубіжній літературі англійська епізоотологічна термінологія не отримала достатнього висвітлення в аспекті категоризації.

Про актуальність дослідження процесів категоризації природних об'єктів і явищ і способів їх відображення в мові свідчать роботи відомих лінгвістів-когнітологів Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, Л. Талмі, М. Філлмора, Е. Рош, Р. Джекендоффа, О. Кубрякової, В. Дем'янкова, Н. Болдирєва, З. Попової, Й. Стерніна, В. Новодранової та ін.

Аналіз робіт мовознавців (О. Бекішева, 2007; Н. Болдирєв, 2006; О. Кубрякова, 2012; В. Новодранова, 1997; О. Рябко, 2012; О. Слоєва, 2007) показав, що людина узагальнює, розподіляє наявні знання за групами, тобто категоризує їх. Це зумовлено необхідністю згрупувати об'єкти, які вона осмислює, як схожі або несхожі за певними ознаками з наявним у неї еталоном.

Мета статті – визначити категорію ознаки в епізоотологічній термінології англійської мові та дослідити її роль у класифікації зоонозних хвороб.

Матеріали і методи дослідження. Джерельною базою роботи слугували терміни, отримані методом суцільної вибірки з текстів наукової літератури англійською мовою (публікації наукових журналів, матеріали мережі Інтернет) і ветеринарних лексикографічних джерел. Основними методами, які використовувалися в дослідженні, були систематизація та категоріальний аналіз епізоотологічних термінів-зоонозів.

Результати. Ветеринарна термінологія є одним зі специфічних пластів лексики, через особливості структурно-семантичного, словотвірного і стилістичного характеру відрізняється від загальновживаних слів і, тим самим, посідає особливе місце в лексичній системі мови [3, с. 3]. При класифікації мови ветеринарної науки під епізоотологічним терміном ми розуміємо слово або словосполучення, що є назвою наукового поняття або об'єкта, яке входить в систему понять і об'єктів епізоотології.

Епізоотологія – ветеринарна наука про причини виникнення, умови поширення і згасання інфекційних хвороб тварин (т. ч. про закономірності епізоотичного процесу) і методи профілактики і боротьби з ними. Найбільш вербалізованою категорією в епізоотології є категорія «ознака», яка має прагматичну значущість, що пояснюється необхідністю точної вказівки на конкретні ознаки патологічних процесів. У досліджуваній термінології категорія «ознака» знаходить своє відображення в, часових, колірних, каузальних, просторових, та кількісних ознаках.

Найбільш яскраво категорія ознаки в епізоотологічній термінології представлена в зоонозах, узагальнених назвах природно-осередкових інфекцій, тобто таких інфекційних хвороб, що звичайно поширені у тварин, але здатні іноді передаватися від тварин до людини [4, с. 32].

Зоонози – у вітчизняній ветеринарії – заразні хвороби тварин. У медичній літературі згідно з рекомендаціями ВООЗ це хвороби (інфекції, їх збудники), властиві як людям, так і іншим хребетним тваринам і що розповсюджуються серед них природним шляхом. Обидва визначення укорінялися і широко вживаються [4, с. 8].

Домінуючими серед англомовних термінів виявилися зоонози, що мають часову категоріальну ознаку, яка вказує на специфіку протікання зоонозної хвороби, її тривалість і характер. Аналіз досліджуваної термінології дозволив виявити тимчасові відтінки у значенні термінів-зоонозів з часовими ознаками.

1. Тривалість, що характеризується такими типами тимчасових відтінків:

1) *короткочасний період* (швидкий результат хвороби), наприклад: Bradzot in sheep – брадзот овець. Норвезьке bradsot <brad раптовий, миттєвий + sott хвороба. Гостра інфекційна хвороба овець, що протікає блискавично і гостро, відзначається раптовою загибеллю тварин [13, с. 38]; 2) *довготривалий період* (chronic (від. гр. chronikos – довготривалий) – тривалий, затяжний; latent infection – дуже тривала, нерідко довічна інфекція без клінічного вияву і з маркерами, що важко визначаються [4, с. 28]; slow infections – повільні інфекції – група хвороб, відмінними ознаками яких є інкубаційний період від декількох місяців до декількох років; тривалий клінічний перебіг; ураження одного виду, переважно ураження однієї системи органів, летальний результат) [4, с. 49]; 3) *період протікання стадії хвороби* (incubation period (від лат. incubo — покоїтися) – прихований, латентний період, проміжок часу протягом заразної хвороби від моменту зараження тварини до появи перших клінічних ознак захворювання [4, с. 47]; prodromal stage – стадія хвороби, яка починає демонструвати ознаки, що передують початку захворювання) [4, с. 53].

2. Систематичність подій (процесів, явищ). Congenital diseases – конгенітальні хвороби, які починаються у внутрішньоутробний період, а виявляються при/або після народження [4, с. 37]. Neonatal diseases – неонатальні хвороби – хвороби, що виникають протягом декількох днів після народження [4, с. 36]. Близьке за значенням поняття – postnatal diseases –

постнатальні хвороби, що виникають у період після народження [4, с. 36].

3. Циклічність. Persistent infection – персистентна інфекція (та, що повторюються), epidemic period – міжепізоотичний період – проміжок часу після згасання або ліквідації епізоотії до нового підйому захворюваності на тій же території, протягом якого не спостерігалося клінічно очевидних або типових випадків заразної хвороби [4, с. 31].

4. Співвідношення із минулим або майбутнім часом**.** Infectious period – заразний (інфекційний) період – проміжок часу, протягом якого інфікована тварина (людина) здатна передати збудника іншому сприйнятливому організму і (або) переносникові [4, с. 16]. Epidemic period – між епізоотичний період — проміжок часу після згасання або ліквідації епізоотії до нового підйому захворюваності на тій же території, протягом якого не спостерігалося клінічно очевидних або типових випадків заразної хвороби [4, с. 30].

5. Первинність – вторинність. Primary case – первинний випадок; secondary infection – секундарна інфекція – вторинна ендогенна інфекція, яка виникає внаслідок зниження резистентності організму при первинній, основній інфекції та протікає як її наслідок [4, с. 61]; reinfection – реінфекція – повторне захворювання, що виникає внаслідок нового зараження тим же патогенним мікробом після перенесеної інфекції та звільнення організму тварини від дії збудника [4, с. 58].

Друга з категоріальних ознак, яка часто представлена термінами- зоонозами, – колірна. Ця ознака служить одним із показників стану організму, відіграє важливу роль при встановленні діагнозу, стадії захворювання і ступеня його поширення [7, с. 78]. Терміни-зоонози з колористичною ознакою репрезентують наявність у концептуальній структурі ознаки кольору уражених органів тварини, за допомогою яких шляхом метонімічного перенесення утворюються назви хвороб, наприклад: Blackhead – (чорна голова) – інфекційна хвороба птахів (інфекційний ентерогепатіт), Blackleg – (чорна ніжка) – хвороба великої рогатої худоби (емфіматозний карбункул), Blue tongue – (блутанг, синій язик) – інфекційна катаральна лихоманка овець, Blue-ear disease of pigs – (хвороба «синього вуха») – репродуктивно-респіраторний синдром свиней, Pink eye – (рожеве око) – гострий інфекційний кон'юктивіт [7, с. 78].

Наступна категоріальна ознака, яка репрезентується термінами- зоонозами, – просторова. Часто ця ознака представлена термінами-топонімами. У лексиці епізоотології словосполучення із компонентом-топонімом указують на хворобу, назва якої пов'язана з місцем її виникнення і поширення, наприклад: Newcastle disease, Marburg disease, Stuttgart disease, African Horse Sickness,Wesselsbron disease, Aleutian mink disease.

Наступна категоріальна ознака, за якою структуруються англомовні терміни-зоонози, – каузальна, що вказує на причинно-наслідкові відносини. Поширеними є терміни, в яких назви зоонозних хвороб містять вказівку на патогенні мікроби і віруси, які спричинили інфекційну хворобу. Прикладами таких термінів можуть слугувати наступні інфекційні хвороби. Associated infection – асоційована інфекція – загальне визначення для інфекцій і хвороб, викликаних двома або більше збудниками [4, с. 7]; Coronavirus – короновірус – «група РНК вірусів, які переважно вражають тварин, але в деяких випадках можуть передаватися людині. Коронавірус є зоонозною інфекцією за походженням» [13, с. 174]; Amoeba encephalitis – амебний енцефаліт – «хвороба центральної нервової системи (ЦНС), яку спричинюють певні види вільно живучих амеб, особливо роду Acanthamoeba і Balamuthia mandrillaris» [13, с. 36]; B virus – вірусний гепатит В – антропонозне вірусне захворювання, що викликається збудником із вираженими гепатотропними властивостями [13, с. 54]. Mad dog disease – сказ – «гостра контактна зоонозна інфекційна хвороба, яку спричинює нейротропний вірус сказу» [12, с. 189]. Food-born – кормові інфекції – «хвороби, збудники яких розповсюджуються через контаміновані корми та проникають в організм через органи травлення аліментарним (оральним) шляхом). Типові приклади: класична і африканська чума свиней, ешеріхіози, більшість сапронозів» [4, с. 24].

Менш поширена категоріальна ознака, яка репрезентується термінами-зоонозами, – кількісна, наприклад: *morbidity* – захворюваність — «будь-яке відхилення, суб'єктивне або об'єктивне, від стану фізіологічного благополуччя або зниження продуктивності. Показник охоплення популяції тварин якою-небудь хворобою. Виражається відношенням числа хворих до загальної чисельності сприйнятливих тварин у контрольованій популяції й найчастіше обчислюється на 100 000 голів» [4, с. 16]; *prevalence* — «показник ураженості популяції тварин, наявності, поширеності інфекції або хвороби» [4, с. 50]; *mortality* – падіж (худоби); у ветеринарії – «показник тяжкості виникнення і поширення хвороби, її впливу на популяцію тварин. Виражається відношенням числа загиблих від хвороби до загальної чисельності контрольованої популяції і обчислюється на 100, 1000, 10000 і т. д. голів» [4, с. 19].

Висновки і перспективи. Отже, категорія ознаки знаходить широке

застосування в епізоотологічній термінології, оскільки є однією з базових категорій, що використовуються для класифікації понять ветеринарної медицини. Аналіз досліджуваної термінології в англійській мові з точки зору репрезентації категорії ознаки дає підстави розглядати в якості термінів-зоонозів ті одиниці, в семантиці яких міститься інформація про конкретні ознаки патологічних процесів. У досліджуваній термінології знаходять своє відображення часові; просторові, колірні, каузальні та кількісні категоріальні ознаки.

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні набору мовних засобів в англійській мові, які використовуються в епізоотологічній термінології для вербалізації категорії ознаки.

Список використаних джерел

1. Бекишева Е. В. Формы языковой репрезентации гносеологических категорий в клинической терминологии. (Автореф. дис. ... д-ра филол. наук). Москва, 2007, 50 с.

2. Вакулик І. І. Сучасні ветеринарно-медичні терміни як презентанти анатомічної номенклатури. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії. Кривий Ріг, 2013. 9. С. 66-73.

3. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Вид. дім «KMAcademia», 2000. 218 с.

4. Недосєков В. В., Литвин В. П., Поліщук В. В., Мельник В.В., Гомзиков О. М, Мартинюк О. Г. Словник епізоотологічних термінів. Київ: ВАТ "Рябина", 2014. 90 с.

5. Рожков Ю. Г. Метафоризація в англомовному термінологічному полі «хвороби тварин» у лінгвокогнітивному аспекті. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». Харків, 2020. Вип. 84. С. 55-61.

6. Рожков Ю. Г. Лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники формування англомовного термінологічного поля «хвороби тварин». Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис». Київ: Міленіум, 2020. Вип. 11 (4). С. 90-96.

7. Рожков Ю. Г. Вербалізація хвороб тварин засобами англійської мови: лінгвокогнітивний і структурно-семантичний аспекти». Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ. 224 с.

8. Сиротина Е. А. Категории пространства и времени в англоязычной терминологии ветеринарной медицины. Studia Humanitatis. 2020. № 3.

9 Череповська Т., Бінкевич О. Морфологічні особливості ветеринарної термінології в контексті викладання англійської мови для конкретних цілей. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 310–312.

10. Ягенич, Л. В. (2020) К вопросу о классификации терминологии ветеринарной медицины в современном английском языке. Фундаментальная наука вузам. Москва: Изд-во МПГУ, (1), 342-351.

11. Яковлева С. А. Сокращения как лингвистическая особенность ветеринарных терминов (на материале английского языка). Magister Dixit. Научно-педагогический журнал Восточной Сибири, 2011. № 4. С. 36-40.

12. Lane D. R., Guthrie, S., Griffith, S. (Dictionary of Veterinary Nursing E-Book. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 2007. 303 p.

13. Remnant J. G. Veterinary dictionary for students.Veterinary Record. Amsterdam: Elsevier, 2008, 285.

References

1. Bekisheva, Ye. V. (2007). Formy yazykovoy reprezentatsii gnoseologicheskikh kategoriy v klinicheskoy terminologii. (Avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk) [Forms of linguistic representation of epistemological categories in clinical terminology. (Author's abstract dis. ... Doctor of Philology)]. Moscow, 50.

2. Vakulyk, I. I. (2013). Suchasni veterynarno-medychni terminy yak prezentanty anatomichnoyi nomenklatury [Modern veterinary medical terms as presenters of anatomical nomenclature]. Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyy Rih. No. 9, 66-73.

3. Nedosyekov, V. V., Lytvyn, V. P., Polishchuk, V. V., Mel'nyk, V. V., Homzykov, O. M, Martynyuk, O. H. (2014). Slovnyk epizootolohichnykh terminiv [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv: VAT "Ryabyna", 90.

4. Rozhkov, Yu. H. (2020). Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminological field "animal diseases". The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University Series "Philology", 84, 55-61.

5. Rozhkov, Yu. H. (2020). Linguistic and extralinguistic factors in the formation of the English terminological field "animal diseases". "International journal of philology", 11 (4), 90-96.

6. Rozhkov, Yu. H. (2021). Verbalization of Animal Diseases in English: Linguocognitive and Structural-Semantic Aspects. Dissertation for a Doctor of Philosophy in Philology degree: specialty – 035 Philology. Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 224.

7. Syrotina, O. O. (2020). Categories of space and time in the English terminology of

veterinary medicine. Studia Humanitatis, (3).

8. Cherepovs'ka, T., Binkevych, O. (2019), Morfolohichni osoblyvosti veterynarnoyi terminolohiyi v konteksti vykladannya anhliys'koyi movy dlya konkretnykh tsiley [Morphological features of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes]. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»: seriya «Filolohiya». Ostroh: Vyd-vo NaUOA, Vol. 5(73), 310-312.

9. Yagenich, L. V. (2020). K voprosu o klassifikatsii terminologii veterinarnoy meditsiny v sovremennom angliyskom yazyke [On the classification of veterinary medicine terminology in modern English.]. Fundamental science for universities. Moscow: Izd-vo MPGU, (1), 342-351.

10. Yakovleva, S. A. (2011). Sokrashcheniya kak lingvisticheskaya osobennost' veterinarnykh terminov (na materiale angliyskogo yazyka) [Abbreviations as a linguistic feature of veterinary terms (based on the English language)]. «Magister Dixit» - electronic scientific and pedagogical journal of Eastern Siberia, 4, 36-40.

11. Lane, D. R., Guthrie, S., & Griffith, S. (2007). Dictionary of Veterinary Nursing E-Book. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 303.

12. Remnant, J. G. (2008) Veterinary dictionary for students.Veterinary Record. Amsterdam: Elsevier, 285.

GNOSEOLOGICAL CATEGORY OF SIGN IN THE ENGLISH EPIZOOTOLOGICAL TERMINOLOGY

V. A. Lashkul

Abstract. *The conceptual sphere of epizootology as a veterinary science is characterized by such epistemological categories as the categories of process and state, action, object, sign, space, time. One of the main categories for the terminology of all scientific fields is the category of trait. In conceptual and linguistic aspects, the category of trait in epizootology is one of the most complex epistemological categories. This is due to the variety of concepts of veterinary science, the number of manifestations of pathological processes, the evolution of medical knowledge, reflected in the semantics of terms, and the relative subjectivity of human thinking, able to create definitions of scientific concepts based on various analogies and personal associations.*

The purpose of the article *is to determine the category of sign of epizootological terminology in English and to investigate their role in the classification of zoonotic diseases.*

Materials and methods of research. *The source base of the work were the terms obtained by the method of continuous sampling from the texts of scientific literature in English (publications of scientific journals, materials of the Internet) and veterinary lexicographical sources. The main methods used in the study were systematization and categorical analysis of epizootological terms-zoonoses.*

Results of the research. *The studied category is widely used in epizootological terminology, as it is one of the basic categories used to classify the concepts expressed by the terms zoonoses. In conceptual and linguistic aspects, the category of trait in epizootology is one of the most complex epistemological categories. This is due to the variety of concepts of veterinary science, the number of manifestations of pathological processes, the evolution of medical knowledge, reflected in the semantics of terms, and the relative subjectivity of human thinking, able to create definitions of scientific concepts based on various analogies and personal associations. The most striking category of the trait in epizootological terminology is represented in zoonoses, generalized names of natural focal infections, i.e. such infectious diseases that are usually common in animals, but can sometimes be transmitted from animals to humans. In epizootology, the category of the sign has a pragmatic significance, which is explained by the need for precise indication of specific signs of pathological processes. A number of epistemological category of sign are reflected in the studied terminology: temporal, spatial, color, causal, quantitative, etc. Dominant among the English terms were zoonoses, which have a temporal categorical feature, which indicates the specifics of the zoonotic disease, its duration, nature, age, and so on. The second categorical feature, which is often represented by the terms-zoonoses, is color, which plays an important role in establishing the diagnosis, stage of the disease and the degree of its spread. The causal categorical feature, according to which the English terms-zoonoses are structured, indicates a causal relationship. There are common terms in which the names of zoonotic diseases indicate the pathogenic microbes and viruses that caused the infectious disease. The spatial categorical feature, which is represented by zoonotic terms, is often represented by toponym terms. A less common categorical trait, which is represented by the terms zoonoses, is quantitative.*

Conclusions. *The studied category is widely used in epizootological terminology, as it is one of the basic categories used to classify the concepts expressed by the terms-zoonoses. We see the prospect of the study in identifying a set of language tools in English that are used in epizootological terminology to verbalize the category of trait.*

Keywords: *epizootological terminology, zoonoses, category of trait.*

© В. А. Лашкул